

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Idea Theologiæ Moralis

Petrus <a Sancto Josepho>

Coloniæ, 1648

X. De variis contractibus, & obligationibus iis annexis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38935

scriptionem. *Respondeo* 1. Res privatorum mobiles, possessione bona fidei, cum titulo, triennio præscribi; sine titulo, non nisi spatio triginta annorum. 2. Res eorumdem immobiles bona fide, cum titulo præscribi possessione longi temporis, nempe decem annorum inter præsentes; & viginti inter absentes; sine titulo autem requiri longissimum tempus, seu triginta annos, tam inter præsentes, quam inter absentes. 3. Res mobiles contra Ecclesiam etiam Romanam, præscribi triennio, ut de privatis dictum est. Immobiles vero, contra Romanam præscribi spatio centum annorum; contra alias quadraginta, ex jure communi. Verum plura hac de re apud Juristas videri possunt, quorum etiam est exactius declarare, quænam res in speciali præscribi, aut non præscribi possint.

Nota 4. Subesse aliquod remedium, quo potest quis iudicis autoritate rem suam, etiam peracto tempore ad præscriptionem sufficienti, recuperare. Hoc autem solet vocari, Restitutio in integrum, quæ Minoribus, & Ecclesiis, aliisque piis locis conceditur per quatuor annos, post expletum tempus præscriptionis. Majoribus vero ætate, id est, qui vigesimum quintum ætatis annum expleverunt, idem tempus conceditur, modo probent, sine sua negligentia præscriptionem fuisse peractam.

C A P U T X.

De variis contractibus, & obligationibus iis annexis.

RESOLUTIO I. *Contractus hic à nobis sumitur, pro Conventione mutua, seu pacto ex quo, vel ex utrione, vel saltem ex altera parte oritur obligatio.] Quænquam alii strictius sumant contractum pro pacto, ex quo utrinque nascitur obligatio. Unde juxta priorem modum, donatio quæ incipit à promissione, dicitur contractus; quia missio acceptata inducit obligationem ex parte donantis. Non est autem*

autem contractus juxta posteriorem, quia non infert obligationem ex parte donatarii. Cæterum obligatio orta ex contractu, non tantum est naturalis, sed etiam civilis, quæ scilicet jure humano inducitur, & sovetur concessa actione adversus eum qui obligatus est.

Nota 1. Etsi omnes contractus fiant consensu interno, & verbis, aliisve signis externis, quosdam tamē speciatim dicire, alios consensu, alios verbis, alios tandem scriptura perfici. Re perficiuntur, qui rei traditionem exigunt, ut depositum, mutuum, &c. Consensu, qui certam verborum formam nō exigunt, sed quibuscumque signis consensum exprimentibus perficiuntur, ut emptio, & venditio, locatio, &c. Verbis, qui certam verborum formulam postulant, ut stipulationes, quæ interrogacione unius, & alterius responsive perficiuntur, hoc modo: Promittis mihi centum? Promitto. Dabis mihi equum? Dabo, &c. Scriptura denique illa, qui sine scriptura nullius sunt valoris, ut Emphyteus.

Nota 2. Varias communiter assignari divisiones contractus. Nam 1. dividitur in nominatum, & innominatum. Nominatus est, qui habet nomen speciale, per quo d'ab aliis distinguitur, ut emptio, mutuum, aliquique contractus vulgares. Innominatus vero qui non habet nomen speciale, sed tantum generale, nomen contractus, cujus sunt quatuor species, Do ut des, do ut facias, facio ut des, facio ut facias. Nec dicas in emptione & venditione, verbi causa, habere locum d'ou des, ibi enim datur pretium pro merce: at in contractu innominato datur una res pro alia, cujus non est pretium, aut merx. 2. Dividitur contractus, in contractum bona fidei, & stricti juris, quorum prior dicitur bona fidei, non in sensu circa finem capitis præcedentis usurpato, sed quatenus significat æquitatem quandam, & benigniorem interpretationem quam Judex sequi potest. Posterior vero stricti juris, quia Judex tenetur stare verbis, &

dispositioni contrahentium. 3. Dividitur in contrahendum lucrativum, seu gratuitum, & in onerosum, seu non gratuitum. Gratuitus dicitur, in quo non intervenit pretium, & merx, sed mera gratia & liberalitas. Onerosus vero, in quo vicissimi onus imponitur, & sit quædam reconcipatio. Prioris generis sunt donatio, mutuum, depositum, &c. Posterioris emptio, venditio, locatio, &c.

RESOLUTIO II. Ut valeat contractus, quædam conditiones sunt necessariae ex parte consensus. 1. Requiritur nempe ut consensus sit liber, & procedens ex intentione se obligandi, ad leges contractus initii, signoque aliquo externo declaretur. Verum cum circa istas conditiones, ut sunt propositæ, non possit esse difficultas, superest inquirendum 1. An consensus metu extortus, sufficiat ad valorem contractus.

Cu[m] dubitationi Respondeo 1. stando in jure naturæ, nullum contractum irritum esse, ideo præcisè quod per metum factus sit: quia id non impedit, quin simpliciter sit voluntarius. 2. Contractus mere civiles, initios per merum injustè incussum ab altero contrahente, valere, donec per sententiam irritentur; quia jure naturæ sunt validi, nec per leges ipso facto irritantur. 3. In foro externo solere rescindi per sententiam judicis contractus initios ex metu cadente in constantem virum; si injustè ab extrinseco incusus sit: non autem si metus sit justus, aut levis. 4. Qui per contractum, injusto, quanquam levime tu imitum, aliquid acquisivit, teneri ad restitutionem in foro conscientiæ: quia quod ita acquiritur, per injuriam acquiritur, adeoque justè retineri non potest. Quod tamen intellige, modo contrahens fuerit alteri causa metus, nam si metus aliunde incusus sit, non est obligatio restituendi, cum ipse injuriam non intulerit. Intellige etiam, modo metus sit causa præcipua, aut conditio sine qua contractus non fuisset initius.

QH416

Quæres 2. Quid dicendum sit de contractu ex errore seu dolo inito. *Respondeo 1.* errorem circa substantiam facere contractum ipso jure naturæ irritum, ut si vitrum pro gemma datur. *Quia* tunc consensus substantialis deest: non enim emptor intendit emere vitrum, sed gemmam. 2. Errorem circa rei accidentia, si tantum sit comitans, non irritare contractum. *Quia* per ejusmodi errorem consensus substantialis non tollitur, ut cum emis equum Germanicum, putans esse Hispanicum, empturus licet non tanti, et si Germanicum esse scires. 3. In foro conscientia, contractum rescindi posse ex parte decepti, quando dolus alterius contrahentis dat causam contractui; et si error non sit, nisi circa rei qualitatem. *Quia* sic res per injuriam ei extorquetur. Deceptor tamen tenetur contra dictum implere, si deceptus velit, quia fraus & dolus nemini patrocinari debet. Dico alterius contrahentis, nam si dolus aliunde veniat, contractus valet: modo contrahens non habeat intentionem conditionatam non contrahendi, nisi res de qua agitur tali qualitate affecta sit.

Quæres 3. Quid dicendum sit de valore contractus alias irriti, cui juramentum adhibetur. *Resp. 1.* contractum qui jure positivo, ob bonum commune irritus est, non firmari juramento, ut si clericus cum juramento renuntiet privilegio fori: tale siquidem juramentum, cum sit de re mala, fiatque in præjudicium boni communis, obligare nequit. 2. Contractum jure positivo, propter utilitatem privatam debitoris, & in favorem illius irritum, firmari juramento. Hoc communiter admittitur, tum in contractu quo uxor consentit in alienationem fundi dotalis, tum in eo qui sit à minore sine autoritate curatoris, vel licentia Judicis, tales enim contractus alioqui irriti, firmitatem accipiunt, si adhibeatur juramentum de futuro, verbi causa, si uxor dotem alienans juret, se contractum non revocaturam, vel quid simile. Et ratio discriminis inter hunc, &

præcedentem casum est, quia et si per pactum privatum, non posse quis derogare juri publico, potest tamen privato. 3. Non firmari ejusmodi contractum, si præsertim in odium creditoris, seu ob peccatum illius à lege reprobetur, quia si tunc contractus firmaretur, creditor acquireret jus ad actionem sibi illicitam, quod dico non potest. Sicque contractus de solvendis usuris non firmatur juramento; adeoque et si ob reverentiam erga Deum, ratione juramenti solvenda sint, non tamen ex vi ipsius contractus, quia nullus est. Unde si jurans petat relaxationem juramenti, non tenebitur solvere: aut si solvit, poterit summam solutam repetere, cùm usurarius nullum jus in eam acquisierit; & ipse juraverit quidem se solutum, non tamen ut suppono, se post solutionem non repetiturum. 4. Quando per juramentum contractus firmatur, ejus obligationem transmitti ad hæredes, perinde ac si contractus ex se, seu sine juramento esset validus; quia talis obligatio est realis. Quando autem contractus juratus invalidus manet, ejus obligationem ad hæredes non transmitti, quia illa obligatio, cùm non sit annexa contractui ratione sui, sed tantum ratione juramenti, est personalis, adeoque ad hæredes non devolvitur. Verum hæc sufficient de contractibus in genere. Supereft ut de præcipuis eorum speciebus deinceps in particulari agamus.

RESOLUTIO III. *Inter contractus onerosos emptio, & venditio numerari solet.]* De hac materia tractat S. Thomas 2. 2. quest. 77. per quatuor articulos, quorum 1. inquirit, an licet possit quis rem vendere, plus quam valeat. Respondet autem 1. fraudem adhibere ad hoc, ut aliquid plus justo pretio vendatur, omnino peccatum esse; inquantum aliquis decipit proximum, in damnum ipsius. 2. Carius vendere, vel vilius emere rem, quam valeat, esse secundum se inustum & illicitum. 3. Interdum tamen per accidens licitum esse, vendere rem carius

cariùs quām secundum se valeat, nempe quando venditor ex illius venditione damnum aliquod incurrit. 4. Si aliquid multum juvatur ex re alterius quam accepit, ille verò qui vendit non damnificatur, carendo re illa, eum non debere eam supervenire; quia utilitas quæ alteri accrescit, non est ex venditione, sed ex conditione clementis. Nullus autem debet vendere alteri, quod non est suum, licet possit ei vendere damnum quod patitur. 5. Etsi in foro externo, fraudantes infra dimidium justi pretii ad nullam restitutionem cogantur; secùs tamen contingere in foro conscientiæ, cùni nemo retinere possit, quod injustè acquisitum est. 6. Justum pretium rerum non esse punctualiter determinatum, sed magis in quadam estimatione consistere; ita ut modica aditio, vel minutio non videatur tollere à qualitatem justiciæ.

Articulus 2. quæritur, utrum venditio reddatur illicita, propter defectum rei venditæ. Ad quod multipliciter Respondet 1. Fraude nr committi in venditione, si venditor in re quam vendit, cognoscat defectum, vel secundum speciem rei, ut si aurichalcum vendat pro auro, vel secundum quantitatem, ut si scienter uitetur deficienti mensura; vel secundum qualitatem, ut si animal infirmum vendat, quasi sanum. 2. Quando fraus scienter in his committitur, vendentem non solum peccare, sed etiam teneri ad restitutio-

nem. 3. Si verò eo ignorantie aliquis prædictorum defectuum in re vendita repériatur, eum quidem non peccare; teneri tamen cùm ad ejus notitiam veniret, damnum recompensare emptori. 4. Quod dictum est de venditore, debere etiam intelligi ex parte emptoris; eum scilicet teneri ad restitutionem, quando scienter emit rem, quam venditor putat esse minus pretiosam, ut si vendat ipsi aurum pro aurichalco. 5. Mensuras rerum venalium in diversis locis esse diversas, propter diversitatem copiæ, & inopiaz rerum. Nec licitum esse eas præterire,

quando publica auctoritate, vel consuetudine instituta sunt.6. Premium rerum venalium non considerari secundum gradum naturae, cum quandoque pluris vendatur unus equus, quam unus servus; sed secundum quod res in usum hominum venit.

Articulo 3. querit, utrum venditor teneatur dicere vitium rei venditae. Et respondet 1. venditorem teneri dicere vitium occultum rei venditae, quando emptor ex talivitio damnum, vel periculum incurgere potest, quod tunc fit, quando res tantu[m] venditur, ac si vitio illo occulto careret, aut si propter hujusmodi vitium, usus rei reddatur impeditus vel noxious, ut si vendat equum claudacem, pro veloci.2. Eum tamen non teneri dicere vitium manifestum rei venditae, si propter illud subtrahat quantum oportet de pretio, quia ratione ejusmodi defectus, vellet emptor plus subtrahi de pretio, quam esset subtrahendum. Unde indemnitat[i] sua consulere potest, vitium rei retinendo.

Articulo 4. querit, utrum siceat negotiando, aliquid carius vendere, quam emere. Ad hoc autem responderet 1. Omnibus licitum esse negotiari, propter res necessarias vita consequendas. Turpe vero esse negotiari propter lucrum, nisi aliquis finis necessarius, vel honestus intendatur, ut dum quis lucrum moderatum, quod negotiando querit, ordinat ad domus sua sustentationem, vel ad subveniendum indigentibus.2. Non omnem qui carius vendit aliquid, quam emerit, negotiari, sed eum tantum qui ad hoc emit, ut carius vendat: si enim emit rem, non ut vendat, sed ut teneat, & postmodum propter aliquam causam eam vendere velit, non est negotiatio, quamvis carius vendat.3. Posse aliquem carius rem vendere, quam emerit, vel quia in aliquo eam melioravit, vel quia premium rei est mutatum, secundum diversitatem loci, aut temporis, vel propter periculum cui se expavit, transferendo rem de loco ad locum. Verum

ut doctrina horum articulorum, quæ magni est momenti, illustri evadat, duæ resolutiones statuendæ sunt. Sit ergo.

RESOLUTIO IV. *In contractu emptionis, & venditionis injustitia committi potest, ex parte pretii.]* HOC melius explicari non potest, quam respondendo ad tres difficultates, quæ sese hic offerunt. *Quaritur enim 1. Quid sit emptio. quid venditio.* Respondeo juxta Legisperitos, emptionem esse rei pro pretio contractionem, venditionem vero esse distractionem rei pro pretio. Et juxta quosdam Theologos, emptionem esse contractum quo datur pretium pro merce. Venditionem autem, contractum quo datur merx pro pretio. Ubi nomine mercis intelligunt, quamlibet rem vendibilem, per pretium autem intelligunt pecuniam secundum suum valorem spectatam; quamquam haec secundum suam materiam, varisque usus quos habere potest, etiam sub merce comprehendendi possit. Verum quia alii putant, posito multo consensu exterius expresso, contractum emptionis & venditionis esse perfectum quoad substantiam, ii malunt definire contractum emptionis & venditionis, per obligationem tradendi pretium pro merce, & mercem pro pretio, quam per traditionem ipsam.

Quæres 2. Quid dicendum sit de justitia, vel injustitia contractus emptionis & venditionis, ex parte pretii. Respondeo 1. Hunc contractum esse justum, quando pretium est æquale rei venditæ, injustum vero quando non est æqualitas inter pretium, & rem quæ venditur. Quod duobus modis fieri potest, nempe vel ita ut pretium excedat valorem rei, vel ita ut ab illo excedatur.

Respondeo 2. Ad judicandum de valore rei, non tantum considerandam esse perfectionem entitativam & substantialem, sed etiam & maximè usum & necessitatem moralem rei quæ venditur. Item copiam vel inopiam illius, multitudinem & paucitatem-

emen-

ementium aut vendentium, labore in re procuranda suscep-
tum, idque necessario, & non casu aut per
accidens. Ex his enim aliisque id genus augeri, vel
minui mercium valorem dubitari non potest. Quare
pretium quod iis omnibus spectatis, à Principi etaxa-
tur, omnino justum est, consistitque in indivisibili,
ita ut nequeat augeri, vel minui. Et communiter vo-
catur pretium legitimum. Quia tamen ut plurimum
determinatio pretii rerum venalium, per legem pu-
blicam fieri non potest, constitutio pretii cuiuslibet
rei communi prudentius judicio relinquitur. Tale
autem precium vocatur arbitratum, habetque
quandam latitudinem, cum vulgo dividatur in sum-
mum seu rigidum, medium seu moderatum, vel me-
diocle; & infimum, seu pium, vel minimum. Quo-
fit, ut possit mercator, sine injustitia, easdem merces
univilius vendere, & alteri carius, intra latitudinem
pretii; non autem si pretium sit legitimum, seu pu-
blica lege constitutum; quia hoc consistit in indivi-
sibili, ut dictum est.

*Quæres 3. An interdum res possit licet pluris ven-
di, aut minoris emi, quam valeat. Respondeo 1. Semper
illictum esse, ex vi contractus emptionis & vendi-
tionis, rem vendere pluris aut emere minoris quam
valeat: hoc enim est contra aequalitatem justitiae, qui
postular, ut venditor non gravetur, accipiendo minus
quam dat; nec emptor, dando plus quam accipit.
Confirmatur, ratione S. Thomæ 2. 2. quæst. 77. art. 1.
quia emptio & venditio videtur esse introducta, pro
communi civium utilitate dum scilicet unus indiget
re alterius, & econverso: quod autem pro communi
utilitate inductum est, non debet esse magis in gra-
vamen unius, quam alterius. Et ideo debet secun-
dum aequalitatem rei, contractus inter eos insi-
tui.*

*Respondeo, 2. Etsi ex eo capite, nunquam liceat
plus petere, aut dare minus, quam res valeat, posse
tamen id fieri licitum, ex quibusdam aliis titulis,*
qui

qui per accidens cum ipso contractu venditionis cō-
junguntur. *Primus* titulus est, donatio, quæ tamen ra-
tio præsumenda est, maximè inter extraneos. *Secun-*
dus, damnum emergens: potest enim quis legitimè
petere compensationem damni, quod ratione em-
ptionis aut venditionis subit, ut docet S. Thomas lo-
co citato. *Tertius*, lucrum cessans, alioqui certò aut
probabiliter eventurum; quia cum hoc sit pretio
x̄stimabile, potest illius compensatio fieri, deductis
expensis, ac juxta majorem, aut minorem probabili-
tatem lucri. Alter tamen contrahentium moneri de-
bet, tam de hoc, quam de præcedenti incommodo,
ingratiam illius suscepto; quia fortè nolet illud re-
dimere. Hinc autem collige, non licere, titulo lucri
cessantis rem nunc carius vendere, quia futuro tem-
pore plus est valitura; nisi alioqui in illud tempus
fuisset servanda. Et similiter in contractu mutui non
licet, hoc titulo aliquid accipere supra sortem, ex pe-
cunia quæ negotiationi exponehda non erat, quia
tunc nullum est sucrum cessans.

Quartus, aliquod gravamen pretio x̄stimabile, in
gratiam alterius contrahentis susceptum, ut si credi-
tò vendens, exponat se probabili periculo amittendi
preium, aut partem illius, vel illud non recuperan-
di, nisi cum expensis & molestiis; tale siquidem pe-
riculum est pretio x̄stimabile, adeoque ratione illius
aliquid amplius quam res tunc valeat, exigere licet.
Sicut etiam licet rem aliquam, anticipata pecunia
minoris emere, quam valitura sit traditionis tempo-
re, tum propter damnum emergens, aut lucrum ces-
sans, tum propter periculum rei non recuperandæ.
Unde communiter excusantur, qui lanas anticipata
solutione, minori pretio emunt. Non tamen
præcise propter anticipationem, vel dilationem
solutionis, licet justum rei preium minuere, vel
augere, sed ut hoc licite fiat, debet aliquis aliis ti-
tulus ex prædictis, ad inæqualitatem illam concur-
serit.

Ex:

Ex his autem collige, monopolia exercentes graviter peccare, tum quando inter se convenient, de re vendenda supra pretium rigorosum, tum quando omnes merces alicujus generis emunt, ut in tempus charitatis, animo pretium augendi, eas servent; tum quando impediunt, ne merces aliunde advehantur, ut ipsi suas majori pretio vendant.

R E S O L U T I O V. Poteſt etiam iuſtitia committu in emptione & venditione, ratione rei vendita. Duo ſunt modi hujus iuſtitiae. 1. Si vendatur res que vendi non poteſt, ut res ſpiritualis. 2. Si res venditur ut ſana & integra, cum tamen occultum aliquod habeat vitium, ratione cuius redditur notabiliter minus utilis ad id, pro quo emitur. Quare debet venditor eiusmodi defectus notabiles manifestare emptori, eos ſcire cupienti; alioqui tenetur ex iuſtitia restituere pretium, dampnumque ex venditione ſequutum refarcire; quia tunc adest dolus dans causam contractui. Unde etiam in foro extero datat emptori actione redhibitoria, ad rehabendum pretium restituendo mercem.

Verum Nota 1. Contractum valere, ſi ex hypothefi quod defectus mercis fuifet revelatus, emptor nihilominus emiſſet, quanquam minori pretio; & venditorem tunc teneri duntaxat ad reſtitutionem excessus pretii: dari tamen contra illum in foro extero actionem, quæ in jure vocatur. Quanto minoris, etiam quainvis mercis defectus ipſi ignotus eſſet.

Nota 2. Quando emptor ita ſuo iudicio fidit, ut nihil interrogans de vitio rei, unam ex multis eligat, venditorem non peccare contra iuſtitiam, vitium rei occultum etiam notabile non detegendo; modo iuſtum pretium exigat, & dolo vitium non contegat, nec rem vitio affectam inter integras ponat, ne ab emptoribus diſcerni poſſit: ſic enim venditor nullam facit ei injuriam, ſive in contractu, ſive in modo eum alliciendi ad contrahendum. Et ſi quæ deceptio

deceptione hic contingit, debet emptor eam sibi imputare. Tenetur tamen venditor ex charitate, emptori defectum indicare, saltem post contractum. In modo ex justitia, si emptor aliquod inde damnum sit incursum; nisi ille præterea proprio periculo rem emerit.

Nota 3. Venditorem non teneri manifestare vitium occultum, quando propter illud res non redditur notabiliter minus utilis ad id, pro quo emitur; etiam si presumat fore, ut emptor non emeret si vitium agnoscere. Quia tunc emptor censetur irrationaliter invitus, cum nulla, aut parva ei fiat injuria. Et alioqui valde durum est, obligare mercatores ad detegenda omnia vitia mercium quas vendunt; quia sic valde decresceret earum pretium, & commercium paulatim tolleretur. Sitamen res empta non est, nisi sub conditione quod vitio careat, contractus nullius est valoris, defectu conditionis: sicut etiam est irritus, quando venditor interrogatus de occultis rei vitiis, etiam minoris momenti, ea non declaravit.

Nota 4. Quando vitium est apertum, venditorem non teneri per se loquendo illud manifestare; cum emptor explorare debeat, an res quam emit sit sana & integra, adeoque si decipiatur, sibi imputare debeat: ad hoc tamen teneri saltem ex charitate, quando videt ab emptore ignorari vitium rei ut plerumque accidit. Quanquam in tali casu, non datur actio in foro externo contra venditorem, nisi ultra dimidium justi pretii emptorem defraudaverit.

Nota 5. Contractum valere, quando venditor ignorat vitium rei, eum tamen comperto poste vitio, non posse ab emptore accipere supra justum pretium rei vitio affectæ, sed non obligari ad compensationem damnorum, quæ sine ipsius culpa ex re vendita orta sunt, cum non sit eorum causa.

Nota 6. Venditorem, in utroque foro teneri, de vitio occulto ipso noto, et si in contractu generatim dicat,

LIBER IV.

505 dicat se nolle teneri de vitiis occultis rei, si quæ in ea sint. Unde in foro externo datur actio, contra venditorem agri affecti servitute sibi nota, quamvis dixerit se nolle teneri de servitute, si quam ager habet. Si autem vendor ignorabat vitium, & pretium fuisse æquale, spectato periculo quod emptor in se suscepit, aliisque circumstantiis, ad nihil tenetur, et si postea vitium deprehendat:

Ex dictis collige, quid dicendum sit ad quæstionem illam, quam nonnulli proponunt, an emptor qui vult restituere rem, propter occultatum notabile vitium in ea deprehensum, teneatur restituere illius fructus, quos à tempore contractus perecepit. Respondeo affirmativè, quia cum in eo casu contractus fuerit nullus, dominium rei venditæ mansit penes venditorem, qui proinde illius fructus habere debet, deductis statim expensis, quia res domino fructificat. Verum tenetur vendor vice versa, non modo restituere pretium emptori, sed etiam refarcire damna, si quæ ex rei vitiis venditione orta sunt.

RESOLUTIO VI. *Justitia quæ in contractu mutui reperitur, tollitur per usuram.] Ut hoc intelligatur, queritur 1. quid sit mutuum. Respondeo mutuum esse, contractum quo quis tradit alteri rem suam ad usum, ut statim fiat accipientis, & restituat poste tantumdem ejusdem rationis & qualitatis, seu ejusdem speciei & bonitatis.*

Ubi Nota 1. materiam mutui esse ut plurimum, rem usu consumptibilem, quæque consistit in numero, ut pecunia in pondere, ut aurum, argentum, &c. & in mensura, ut vinum, oleum, &c. 2. Eam distinguam à materia commodati, quia hujus traditur usus, non dominium; materia vero mutui quia usu ipso consumitur, seu alienatur, traditur quoad utrumque; adeò ut mutuatarius non teneatur reddere eandem rem numero, sed specie. 3. Justitiam hujus contractus in eo consistere, ut mutuans non plus accipiat à mutuatario quam ei dedit; hoc enim exigit justitia æqualis.

DE JUSTITIA. CAP. X. 501

æqualitas. 4. Hinc sequi, contractum mutui ex se a-
lioqui honestum & licitum, ut patet ex Script. Matt.
25. & Luca 6. vitiari per usuram, qua aliquid accipitur
à mutuatario, ultra sortem.

Quaritur 2. An, & qua ratione usura sit illicita. Re-
spondeo 1. Usuram etsi interdum sumatur pro lucro
usurario, hīc sumi pro ipso contractu, ex quo tale lu-
crum provenit; adeoque nihil aliud esse quām con-
tractum quo aliquid exigitur ultra sortem, tanquam
ex justitia debitum, ex vi mutui, seu propter usum rei
mutuatæ, in dominium ipsius mutuarii jam trans-
lata.

Respondeo 2. Usuram sic spectatam, non modo in
scriptura, & jure canonico esse prohibitam, sed et-
iam esse ex se & intrinsecè malam, & contra jus na-
turale; ut docent omnes Theologi, cum sancto Tho-
ma 2.2. quæst. 78. art. 1. & facile ostenditur, tum quia
contra rectam rationem est, in contractu oneroso
plus ab alio accipere, quām ei tribuas, ut satis patet,
facileque ab omnibus admittitur in aliis contra-
stibus: tum quia injustum est petere aliquid pro usu
tei non suæ, sed in alterius dominium translata, ac
aliunde ad æqualitatem compensata, vel compen-
sanda. Res autem mutuo tradita non est mutuantis,
sed mutuarii; dicitur enim mutuum, quia per illud
aliquid fit de meo tuum, quod ipsum patet, quia
mutuo dans pecuniam alicui, dat illi plenissimam
potestatem ea pro arbitrio utendi, omnino inde-
pendenter à voluntate mutuantis. Quare sicut ini-
quum est, vendito pane pro justo pretio, aliquid in-
super exigere pro usu illius, ita mutuò dans pecu-
niam, quæ æquali summa compensanda est, non po-
test sine injustitia aliquid exigere, pro usu illius pe-
cuniæ.

Quaritur 3. An etsi non possit licetè auctarium
sumi ratione mutui, possit tamen sumi in mutuo.
Respondeo posse, omnium consensu, idque non
modo donatione gratuita, sed etiam plerisque aliis
titulis,

titulis, quorum *Primus* est, damnum emergens ex mutuo; hoc enim non est usum pecuniae vendere, sed damnum vitare, ut ait S. Thomas *artic. 2. ad 1.* Quod licitum esse ex eo manifestum est, quia nemo tenetur cum suo damno, beneficium alteri praestare.

Secundus, lucrum cessans ex mutuo, quod habet locum, quando aliquis ratione mutui impediturne aliquid lucretur. Hoc autem titulo aliquid iuste accipi ultra sortem, probatur, quia lucrum cessans non est minus estimabile pecunia, quamdamnum emergens, quare utrumque in pactum deduci potest. Quod intellige, modo sit spes proxima & probabilis lucri, qualis non haberetur, nisi ex pecunia negotiationi destinata.

Tertius titulus est, onus mutuandi, quia se obligare ad mutuandum, quoties aliquis indigerit, est quid pretio estimabile: sicut etiam est labor, in numeranda magna quantitate pecuniae mutuata suscepit. Quo titulo excusari solet negotiatio illa vulgaris, que Mons Pietatis appellatur, in qua pecunia, vel alia res mutabilis exposita est ad mutuandum e gentibus: ibi enim mutuarii accipiunt mutuum ea lege, ut solvant aliquid pro expensis: quae ad conservationem Montis fieri debent, nimirum pro sustentatione ministrorum, conductione domus, &c.

Quartus est periculum sortis, & molestia in ea recuperanda. Hoc enim est pretio estimabile, adeo que pro eo aliquid licite peti & sumi potest. Confirmatur, nam mutuator potest exigere, ut mutuarius illius indemnati caveat, dato fidejussore. Si ergo remittat fidejussorem, velitque in se suscipere periculum sortis, potest aliquid pro tali onere accipere; sicut & fidejussor, si daretur, licite acciperet. Oportet tamen ut probabile aliquid periculum amittendae sortis hic interveniat, adeoque ut mutuarius non sit persona secura, ut authores loquuntur.

Rijm.

Quintus titulus, accipiendo aliquid licet ultra sortem est, pœna conventionalis, quæ habet locum, quando mutuans init pactum cuim mutuato, ut si statuto tempore summam mutuatam non solverit, teneatur aliquid solvere supra sortem, in pœnam suæ moræ. Ratio est, quia cùm ille qui est in mora, peccet contra justitiam, retinendo alienum invito domino, meritò aliqua pœna dignus est, quæ propterea ex conventione partium imponi potest. Cavendum tamen est, ne pœna illa apponatur ad palliandam usuram, seu ex intentione aliquid exigendi ratione mutui. Neve pœna illa exigatur, quando mutuatarius non eit in mora culpabiliter.

Hinc autem collige, in contractu mutui, licitum esse pactum legis commissoriæ in pignoribus, quando ponitur in pœnam; quia et si non liceat aliquid accipere supra sortem, ratione mutui, licet tamen in contractu mutui pœnam apponere, quæ solvenda sit à mutuatario, si tempore constituto non solverit. Quare potest mutuans accipere pignus pro mutuo, ea lege ut pignus fiat mutuantis, vel pro vendito habeatur, nisi mutuatarius termino præfixo summam restituat. Et ita in Montibus Pietatis fieri solet. Ex quo intelligis pactum illud, ideo dici legis commissoriæ, quia si debitor non solvat tempore statuto, incidit in commissum, id est, amittit jus in rem suam, ob culpam commissam.

Quaritur 4. Quid dicendum sit de pacto dandi aliquid, à pecunia distinctum, ratione mutui. Respondet generatim omnia pacta, quibus imponuntur onera pretio estimabilia, tanquam usuraria reprobari: quia sic accipitur lucrum ex mutuo, quod plane illicitum est. Unde non licet tibi mutuum dare Petro, cum pacto ut conducat domum tuam, ut in officina tua emat, ut teneatur tibi præstare munus à lingua, ab obsequio, à manu; ut cùm tali fœmina matrimonium ineat, ut tibi remittat injuriam, pro

pro qua justam vindictam , vel satisfactionem exigerre potest, &c. Ista enim & similia sunt pretio aestimabilia, adeoque non potest mutuarius titulo mutui, ad ea ex justitia obligari.

Quaritur 5. An pactum restituendi totidem numeros, sive majoris , sive minoris sint valoris, sit usurarium. *Respondeo* cum distinctione : nam si æquè dubium est, tempore restitutionis numeros plus, aut minus valituros, pactum non est usurarium, quia cū sit æquale periculum, & commodum, par est utriusque conditio. Si vero probabilius est, monetam plus valitoram, & mutuator eam alioqui servaturus erat, usque ad tempus restitutionis, tunc etiam pactum est licitum, ratione lucri cessantis. Secùs si non erat servaturus , quia jam aliquid acciperet ratione mutui, supra sortem.

Quod si vice versa probabilius est, pecuniam minus valitoram , & ille statim eam distracturus erat, nisi mutuo dedisset; contractus licitus est, quia mutuator potest se indemnem servare. Sed quid, si servaturus erat? Quidam dicunt eum tunc non posse exigere eundem valorem. Alii vero oppositum affirmant, quia cū mutuator mutet propositum pecuniam servandi, velitque eam nunc alienare per mutuum, nulla ratio est, cur non possit illam æstimare, secundum præsentem valorem. Porro quomodo usurarii teneantur ad restitutionem, ex infra dicendis intelligetur.

RESOLUTIO VII. *Contractus census licitus est, per se loquendo, & servatis servandis.*] Ut hoc intelligas. *Nota 1.* Per censum hic intelligi, jus percipiendi certam pensionem, ex re alterius frugifera, eumque qui tale jus habet dici Censualistam, seu Censitorem: Censuarium vero illum, qui obligatus est ad solvendam ejusmodi pensionem.

Nota 2. Varias tradi divisiones census. Primò enim dividitur in reservativum , quo fundi dominium transfertur, reservata pensione, & consignatiuum,

quo

quo retento rei dominio, pensio assignatur. Secundò consignatus dividitur in personalem, realem, & mixtum, quorum primus fundatur in persona, illiusque industria, secundus in re aliqua fructifera, & tertius in re, & persona. Tertiò census dividitur in fructuarium, quo fructus, & pecuniarium, quo pecunia percipitur. Quarto in temporalem, & perpetuum. Quinto in redimibilem, idque vel ex utraque, vel ex altera tantum parte, & irredimibilem. Sexto in vitalium quo pensio ad vitam constituitur, & non vitalium, quo ad certum tempus, verbi causa, 10. aut 15. annorum.

His prænotatis, quod contractus censualis licitus sit, patet, quia per illum emitur res pretio estimabilis, nempe jus percipiendi pensionem ex re fructifera idque à domino rei, qui sicut gratis dare potest jus percipiendi fructum ex ea, ita & pro justo pretio tale jus vendere. Ut tamen contractus iste licite fiat, observandæ sunt nonnullæ conditiones, de quibus postea.

Dices, ut contractus emptionis & venditionis justus sit, pretium debet esse à quale rei venditæ, ex supradictis, at hoc non servatur in emptione censuum, cum plerumque contingat, pretium non esse à quale pensionibus solvendis. Respondeo, hinc nihil concludi: quia emens censem, non emit pensiones, cum hæ incertæ sint, & variis periculis expositæ, sed jus ipsum percipiendi pensiones illas, quod statim in illū transit, & inter bona immobilia numeratur. Quare satis est, ad à quitatem emptionis censuum. ex parte pretii, quod tantum detur, quanti estimatur jus prædictum. Neque opus est, quod pretium datum sit à quale ipsis pensionibus percipiendis, cum satis constet agrum, verbi causa, justo pretio emi, et si fructus qui ex eo sperantur, tale pretium longè superent. Et ratio est, quia in morali estimatione plures pensiones secundum se spectatae, ut tantam sumam conficiunt, pluris valent quam jus, futu-

ris ten poibus percipiendi ejusmodi pensiones, va-
riis periculis expositas. Unde si ita constitueretur
census, ut nullum esset morale periculum solu-
tio-
nis, tunc ut justa esset illius emptio, deberet pre-
mium a quare totam summam pensionum percipien-
darum.

Quæres 1. Quænam conditiones requirantur, ad
justitiam hujus contractus. *Respondeo* jure naturæ re-
quiri 1. Ut census constituatur in re fructifera, ex qua
suo tempore pensio solvi possit. 2. Ut census ematur
justo pretio, quale censetur quod vel legis præscri-
pto, vel recepta consuetudine, vel virorum pruden-
tum judicio taxatum est 3. Ut si res censui subdita pe-
reat, censualistæ quoad jus percipiendi fructus pe-
reat, quia res quælibet domino suo perit. Excipe,
nisi culpa censuarii pereat, & nisi per alium con-
tractum speciale, rei censualis assecurationi provi-
sum sit. 4. Ut non possit censuarius rem censalem
vendere, vel alio quovis modo in alium transferre,
sine consensu censualistæ. Saltem quando periculum
est, ne pensio imposta difficultius à novo rei domino
obtineatur.

Prater dictas conditiones, aliæ requiruntur jure
humano, maximè canonico seu Pontificio ad em-
ptionem censuum. Verum quia illæ non ubique re-
ceptæ sunt à nobis prætermittuntur.

Quæres 2. An licita sit emptio census, cum pacto
retrovendendi. *Respondeo* 1. Licitum esse, si pa-
ctum illud fiat in gratiam venditoris, ita scilicet ut
venditor possit censum redimere quando voluerit.
Ratio est, quia sicut vendens domum suam, cum
pacto ut eam redimere possit, nemini facit inju-
riam, ita neque vendens jus percipiendi fructus è
re sua, cum pacto retrovendendi. Est enim parra-
tio: quare sicut pactum retrovendendi, factum in
gratiam venditoris, approbari solet in venditio-
ne aliarum rerum, ita & in censum venditione
admitti debet. Modo venditor minuat de pretio,
juxta

DE JUSTITIA. CAP. X. 507

juxta estimationem gravaminis, quod emptori imponitur.

Respondeo 2. Ex probabiliori, & communiori sententia, licet etiam esse emptionem census, cum pacto retrovendendi facto in favorem emptoris, ita scilicet ut teneatur venditor pretium restituere, quando emptor voluerit. Et ratio est, quia si potest venditor emptori imponere obligationem, restituendi jus quod in rem suam acquisivit, cur non poterit similiter emptor obligare venditorem ad refundendam pecuniam, per quam jus illud comparavit? Sicut enim prior obligatio justè potest compensari, minuendo de pretio, ita vicissim posterior compensari potest, tanto magis augendo pretium, quanto majus est onus redimendi, venditori impositum. Moneo tamen talēm contractū, in gratiam solius emptoris factū, esse in praxi periculōsum, adeoque minimē consulendum, quia pecunia emere censum, obligando venditorem ad redemptionem, percepta interim pensione, id à parte rei perinde esse videtur, ac mutuo dare, pecuniam, suo tempore restituentdam, & aliquid accipere ultra sortem, quod planè est usurarium.

RESOLUTIO VIII. *Contractus Cambii licet fieri potest.] UT hoc declaretur, Nota 1. Nomine Cambii hic à nobis intelligi non quamcumque permutationem, sed contractum quo pecunia, pro pecunia permutatur. Unde differt à permutatione propriè sumpta, quia in hac traditur una res, pro alia diversæ rationis, ut ensis pro annulo; à venditione, quia in illa traditur res pro pecunia, & à mutuo, quia in hoc traditur præsens pecunia, concessa dilatōne solutionis ad certum tempus, ita ut talis dilatio sit essentialis mutuo; cùm tamen Cambium fieri possit, sine ulla dilatōne, ut patet in Cambio minuto, adeoque si interdum dilatio contingat in Cambio, hoc sit per accidens respectu illius.*

Y 2

Nota 2.

Nota 2. Varias assignari Cambiorum species. Primum enim Cambium dividitur in siccum, & reale; siccum, seu fistum dicitur illud, quod verum est minutum, sub fistula Cambii imagine. Ut cum Paulus dat pecuniam Petro Lutetiae, ibidem solvendam, confitit tamen litteris, ac si Romae solvenda esset, ut ita sub honesta specie translationis pecuniae, lucrum super sortem accipiat. Cambium vero reale illud est, quo una pecunia vere commutatur cum alia. Quod iterum duplex est; minutum, quo una pecunia mutatur cum alia praesente, diversæ rationis, nempe aurea cum argentea, magna cum parva, &c. Et locale, seu per litteras, quo pecunia uno in loco traditur, ut alibi solvatur; quod duobus modis fieri potest. 1. Ita ut Campsarius det hic pecuniam Campsori, ut eam recipiat alibi. 2. Ita ut vice versa Campsor det hic pecuniam Campsario, alibi recipiendam. Ceterum ille qui pecuniam dat in Cambium, dicitur Campsor; qui vero recipit, Campsarius seu Campsuarus vocari solet.

Nota 3. Apud omnes constare, Cambium siccum esse illicitum & usurarium, ut vel ex ratione appellationis patet: dicitur enim siccum, quia caret humore, seu justo titulo accipiendi lucrum, ex pecunia tradita. Deinde cum in ejusmodi Cambio, pecunia non appertentur ad eum locum in quo solutio fieri singitur, non alio titulo lucrum exigitur, quam ratione temporis, quo solutio expectatur; quod plane illicitum est & usurarium. His præmissis.

Dico 1. Cambium reale, quod minutum seu simplex appellatur, licitum esse, et si in eo aliquid accipiat, supra valorem monetæ lege constitutum. *Ratio est,* quia varii suppetunt tituli ob quos ejusmodi lucrum licitum est, nempe officium cambiandi, in gratiam Campsarii susceptum, lucrum cessans ob Cambium, materiae puritas, antiquitas, commoditas, &c. Ita enim sunt pretio estimabilia potest, que pro iis aliqua compensatio moderata à campasio

rio exigi. Nec refert, quod pecunia sit taxata à Principe, hoc enim verū est de pecunia ut est pretiū & mensura rerum venalium, non tamen ut est res quædam præcisè, ex tali materia constans, habensque tales proprietates, aut commoditates. Quare et si pro ea primo modo spectata, non possit plus exigi, quam lēge constitutum sit, potest tamen, si secundo modo spectetur.

Dico 2. Cambium reale locale cum lucro moderatō licitum esse, sive Campsor det pecuniam, alibi recipiendam, sive accipiat, alibi solvendam. Et ratio est, quia in utroque cambiandi modo, est quædam virtualis translatio pecuniae, quæ pretio æstimabilis est, adeoque compensationem aliquam meretur. Quando enim Campsor dat pecuniam Lutetiae, tñ éam Romæ accipiat, perinde facit ac si pecuniam Romæ existentem, Lutetiam realiter transferret. Quando verò Campsor accipit pecuniam Lutetiae, ut eam Romæ solvat, virtualiter pecuniam illam transfert Romam, ubi Campsarius ea indiget. Ejusmodi autem translatio est pecunia æstimabilis; cùm Campsarius levetur magno onere, quod ipsi suberet dum esset transferendo realiter pecunias ab uno, ad alium locum valde distantem; idque cum multis particularibus, quibus talis translatio non posset non esse excepta. Mitto in Cambio illo locali, posse licite accipi auctarium, ratione damni emergentis, & lucri cœfiantis, & proprietatis alios titulos vulgares:

Major difficultas est, an sit licita species quædam Cambii, & recambii quæ quibusdam in locis dicitur esse in usu. Consistit autem in hoc, ut Campsarius Lutetiae, verbi causa, accipiat pecunias à Campsore, cum obligatione eas solvendi Romæ, idque per ipsum Campsoris respondentem, qui postea eandem pecuniam per literas Lutetiam remittat, ut ibidem Campsarius eam solvat cum Cambio, & re-cambio. *Respondeo 1.* Cambium esse fictum, quando Campsor sciens Campariū non habere Romæ

pecunias actu, aut potestate seu in credito, literas ad eum locum dirigit; siquidem in tali casu, non existit pecunia absens, quæ mutetur cum præsente, aut quæ Roma Lutetiam transferri debeat, prout requiritur ad verum & reale Cambium.

Respondeo, 2. Cambium non videri illicitum, si Campsarius sponte petat à Campsore, ut sibi assignet aliquem, qui ipsius nomine pecuniam Parisiis acceptam, Romæ solvat; Campsorque suum Respondentem ei offerat, qui ex propriis pecuniis debito satisfaciat; quique jam ut creditor Campsarii, literas secundi Cambii ad eum dirigat, ut summam solvat Campsori, à quo primum Lutetiæ eam accepit; non quidem tanquam suo creditori, virtute primi Cambii, quia hoc debitum jam extinctum est; sed tanquam creditori Respondentis, cuius ipse Campsarius per secundum Cambium factus est debitor. In hoc enim cambiandi modo, pecunia Parisiis tradita, verè commutatur cum aliena, quod sufficit ut verum sit Cambium.

Puto tamen hunc cambiandi modum esse valde periculosum in praxi, quia totus ille circulus non alio fine videtur institui, nisi ut specie Cambii, tegatur merum mutuum, quo detur pecunia, in eodem loco solvenda cum auctario, quod ut liquet usurrium est. Quare ut Cambium illud licet fiat, tria ut minimum requiruntur. 1. Ut Campsor non nisi ad postulationem Campsarii suum Respondentem nominet, qui pro eo in loco condicte satisfaciat: ad hoc enim cogere Campsarium, magna esset in iustitia. 2. Ut solutio fiat ex pecuniis ipsius Respondentis, vel alterius distincti à Campsore; quia si esset pecunia ipsius Campsoris, Cambium esset fictitium: cum nemō verè dicatur unam pecuniam mutare cum alia, si utraque sit sua. 3. Ut serio ac bona fide agatur, non autem animo regendi mutuum.

RESOLUTIO IX. Contractus onerosi quibus usus, vel usufructus transfertur, sunt locatio & conductio,

Emphy-

DE JUSTITIA CAP. X. 51¹

Emphyteusis, & feudum.] In primis locatio & con-
ductio sunt unus & idem contractus, quo res, vel perso-
na aliqua ad usum, vel fructum pro pretio alteri
conceditur, & ab eodem accipitur. Ex parte enim
dantis dicitur locatio, ex parte vero acipientis con-
ductio. Unde accipiens premium dicitur locator, tri-
buens autem conductor.

Notandum autem 1. Quasdam esse obligationes lo-
catoris, quarum 1. Est, ut teneatur manifestare con-
ductoris vitia rei locatae. Quare si id negligat, tenebi-
tur de damno inde sequuto. 2. Ut resarciat expensas
necessarias, quas in re locata fecit conductor, nisi
aliter inter ipsos convenit sit. 3. Ut teneatur ad
onera, & tributa imposita pro re locata, licet non ad
ea quae imponuntur, pro fructibus illius. 4. Ut non
possit, ante finitum locationis tempus, rem locatam
repetere; nisi conductor ea abutatur, vel non solvat
premium locationis, &c.

Notandum 2. Totidem esse obligationes con-
ductoris, quarum 1. Est, ut conductor non possit uti
re conducta, nisi ad eum usum, ad quem ipsi concessa
est. 2. Ut non possit per se loquendo, rem con-
ductam dimittere, nisi in termino locationis, vel ante
talem terminum, ex consensu locatoris. 3. Ut te-
neatur eandem numero, & integrum restituere. 4.
Ut tempore constituto premium locationis solvere
debeat. Nisi forte aliquando, quia fructus percipere
non potuit, ob impedimentum sine ipsius culpa su-
perveniens, ab ea obligatione, vel ex toto, vel ex par-
te sit liber; qua in re attendenda est maximè con-
fuetudo.

Notandum 3. Etsi nonnulli existimant, quando
quis pluribus obligat operam suam, singulis, in soli-
dum, eaque adeò commoda est singulis, ac si pro
iis solis fuisset exhibita, eum posse tantum à singu-
lis exigere, quantum ab uno posset, si pro eo solo
operam suam impendisset. Oppositum tamen videri
longè probabilius, quia cùm operarius debeat uni

operam suam ex justitia, non potest eam alteri novo
pretio vendere. Unde collige, nuncium à Petro spe-
cialiter, integro stipendio conductum ut epistolas
Romam deferat, non posse à Paulo aliud stipen-
dium accipere, ut illius causa idem iter aggrediatur.

Notandum 4. Solvendum esse justum stipendium
famulis, modo debitam operam præstiterint; illud
autem justum dici stipendium, quod habita ratione
obsequiorum, temporis, aliarumque circumstantia-
rum, tale à viris prudentibus estimatur; aut pro quo
famuli communiter suas operas locare solent. Quò
sit, ut cùm non teneantur domini ex justitia dare ali-
quid famulis, supra præmium de quo inter ipsos con-
ventum est, nefas etiam sit famulis, occulta uti com-
pensatione, surripiendo aliquid de bonis domini; es-
tò stipendium ipsis non videatur labori & obse-
quiis præstitis ad æquatum. Jam enim nullus iis sup-
petit titulus, quo tales compensationem licet fa-
cere possint.

Quod attinet ad Emphyteusim, ea definiri solet;
Contractus quo quis tradit rem suam immobilem,
eum translatione dominii utilis, retento directo,
sub certa pensione proprietatio solvenda, idque vel
in perpetuum, vel ad unius, aut plurium vitam, vel
ad certum tempus, quod decennio non sit minus. Ex
quo patet, Emphyteusim distingui 1. à contractibus
gratuitis, quia hic imponitur onus. 2. à venditione,
quia in ea transfertur dominium directum. 3. à loca-
tione, tum quia in hac non transfertur dominium
utile in conductorem, tum quia locatio est etiam re-
rum mobilium, idque tantum ad tempus decennio
brevis.

Porro variæ sunt conditiones hujus contractus, ex
jure communi, præter eas quæ ex jam dictis colligi
possunt. 1. Ut Emphyteuta quotannis teneatur sol-
vere pensionem, sive in pecunia, sive in fructibus,
juxta conventionem factam. 2. Ut amittat rem Em-
phyteuticam, si pensionem non solverit per duos
annos;

DE JUSTITIA. CAP. X. 513

anno, si res sit Ecclesiastica, nisi sibi consulat celeri satisfactione vel per tres, si sit secularis. 3. Ut non teneatur solvere pensionem, quando res perit sine culpa illius. Quod ita intelligendum, ut si res tota pereat, nullam pensionem debeat: si vero tantum ex parte pereat, non debeat totam pensionem, nisi ea valde sit modica. 4. Ut rem traditam in Emphyteusim amittat, si eam notabiliter deteriorem reddat. 5. Ut non possit vendere jus Emphyteuticum, nisi proprietario prius monito, ut ipse emat, si velit; & alioqui si ante tradat, cadat in commissum. 6. Ut quoties res venditur, aut donatione, vel permutatio-
ne alienatur, accipiens pro investitura solvat laude-
mum domino directo, id est, quinquagesimam par-
tem pretii ex jure communi, trigesimam autem, ex
consuetudine.

Tandem Feudum propriè sumptum definiri po-
test, Contractus quo, retento dominio directo, da-
tur alteri res immobilis, quoad dominium utile
sub onere exhibendi fidelitatem, & obsequium ali-
quod personale. Ex quo patet, Feudum in eo di-
stingui ab Emphyteusi, quia in hac solvitur pensio
realis, in illo vero servitium personale. Ceterum
qui dat in feudum, dicitur Infeudator, seu dominus
feudi, qui vero accipit, dicitur Feudatarius, seu Va-
llus.

Ubi duo sunt observanda, Primo, Feudum variis
modis dividi. 1. in proprium, & improprium. 2. in no-
vum, & vetus. 3. in nobile idque aut regale, aut non
regale, & ignobile. 4. in ligium, & non ligium, quo-
rum priori juratur fidelitas, contra omnem hominem,
posteriori vero non nisi cum exceptione prioris do-
mini; ut si quis Duci juret fidelitatem, exceptis iis,
quaे ad Regem pertinent. 5. in hereditarium, & non
hereditarium. 6. in francum, seu liberum à servitiis
personalibus, quod non nisi impropriè feudum est,
ut ex dictis colligitur, & non francum, seu non libe-
rum.

Observandum 2. Varias esse feudi conditiones, præter eas quæ ex illius definitione sumi possunt. 1. Est, ut Vasallus non teneatur servitium personale exhibere domino, nisi interpellatus. 2. Ut amittat feudum, si requisitus obsequium debitum denegaverit. 3. Ut amittat etiam, si illud sine consensu domini alienaverit. 4. Ut debeat à domino investiri, eique tunc juxta formam consuetam fidelitatem jurare. Verum in his, aliisque ad feudum spectantibus, varia consuetudines locorum attendi debent, de quibus Jurista videri possunt.

RESOLUTIO X. *Contractus societatis licetè celebrari potest.] Declaratur, nam contractus iste nihil est aliud quam, Conventio duorum, aut plurium facta, ut conferatur aliquid ad lucrandum idoneum, (ut sunt pecunia, industria, opera) in usum, aut quantum communem. Quod autem ejusmodi contractus sit ex se licitus, patet, quia potest quilibet licetè lucrari ex re sua, ad lucrandum idonea; ergo & plures ex hujusmodi rebus inter se conjunctis, licetè lucrari poterunt. Sequela patet: nulla enim ratio est, cur quod licitum est singulis seorsim, non liceat pluribus conjunctim.*

Ut tamen hæc societas justè ineatur, tria ex communi sententia requiruntur. 1. Ut genus negotiationis sit justum & licitum, siquidem nemo potest obligari ad opus illicitum. 2. Ut lucrum inter socios justè dividatur, habita ratione sortis à singulis collata; ita ut plus lucri referat, qui plus contulit pecunia, vel industria, minus vero, qui minus: sic enim servatur justitia æqualitas, cùm unicuique reddatur quod ei debetur. 3. Ut etiam damnum, si quod commune est omnibus sortibus sociorum, æqualiter inter illos dividatur. Quanquam secluso speciali pacto, jactura ad eum solum pertineat, cuius sorti specialiter constat damnum accidisse. Ut autem istæ conditiones melius intelligantur.

Quæ-

DE JUSTITIA CAP. X

115

Quæro 1. An quando unus apponit totam pecuniam, & alius solam industriam, divisio inter socios facienda sit, non modo lucri, sed etiam pecuniæ in societatem collatæ, secundum æstimationem operarum: ita ut negotiis peractis, ex tota summa quæ ex lucro & sorte conflata erit, tantum socius extrahere debeat, quantum si loco operarum, pecuniam & equivalentem contulisset. *Nonnulli recentiores affirmant*, quia alioqui conferens operam, longè deterioris esset conditionis, quam qui pecunias contulerunt: hi enim post finitum contractum, præter participationem lucri, suas sortes integras habent; locatori vero operæ, hoc ipso quod operæ transferunt, nihil de sorte quam contulit, reliquum maneret. Unde concludunt, si tu conferas mille aureos, socius autem operas centum aureis æstimatas, & lucrum sit 500. Aureorum, socium debere extrahere undecimam partem, ex mille & quingentis aureis, id est, 136. Aureos, & unam tertiam; reliquas vero decem partes tibi deberi. Et consequenter ajunt, si opera unius tanti valet, quanti sors alterius, ei deberi dimidium totius summæ: si autem erat æqualis tertia, quartæ, quintæ, vel sextæ parti pecuniæ, ei deberi tertiam, quartam, quintam, vel sextam partem totius summæ, quæ reperietur finitis negotiis.

Alii tamen magis communiter docent, capitale si salvum est, integrum reddendum esse ei, qui illud posuit; deinde vero lucrum dividendum, juxta æstimationem operarum, arbitrio boni viri, vel ex consuetudine loci. *Rationem afferunt*, quia æquum non videtur, ut ille qui solas operas contulit, recipiat aliquid loco capitalis, cum nihil ad capitale addiderit, opera enim non est sors, sed fructus personæ respondens fructui, & commoditati pecuniæ, quā alter contulit pro capitali; fatis ergo est, quod de lucro participet, juxta æstimationem laboris. Et sane alias, si Petrus centum nummos pro sorte posuisset,

Y 6

& Pau-

& Pauli industria esset ejusdem valoris, lucrum vero esset ducentorum aureorum, sequeretur quod tunc ex summa lucrata deberentur Paulo 150. aurei, Petro vero tantum 50. quod valde durum videtur. Quare dicunt, divisionem in eo casu ita faciendam esse, ut primum reddantur Petro centum nummi, quos apposuit; deinde vero ducenti nummi ex lucro restantes, a qualiter inter utrumque dividantur, ita ut singuli centum nummos accipiant. Sic enim servatur aequalitas inter socios, cum reddatur alteri, quod per pecuniam, alteri, quod per industriam comparavit. Neque dici potest, quod operas conferens eas amittat, cum ex iis tantum lucri referat, quantum cedit ei, qui pecunias contulit.

Verum inter duas illas sententias veluti extreimas, quarum alia docet absolute divisionem faciendam esse ex tota summa, constante ex sorte, & lucro; alia absolute id negat: cogitari potest quædam media, & tertia sententia, quæ probabilius statuat, divisionem interdum priori modo, interdum posteriori faciendam esse. Nonnunquam enim contingere potest, operas collatas, iudicio viri prudentis absolute aequivalere, pecunia in sortem tradita; si minorum negotiator tanta industria polleat, ut verbi causa, centum nummis quadringentos, vel quingentos lucretur. Et tunc justus erit contractus, si socii pactum ineant, ut in fine negotiationis, tota summa ex sorte, & lucro constans, a qualiter inter eos dividatur. Alias vero & frequentius evenit, ut opera collata non aequivaleat absolute summa tradita, sed tantum respectivè, seu in ordine ad lucrum; ut dum, verbi causa, mercator ducentis nummis centum lucratur. In eo autem casu justa erit societas, si detracto capitali, solum lucrum inter socios dividatur.

Quæro 2: An cum contractu societatis, possint conjungi duo alii contractus, quorum altero lucrum aliquod certum, altero ipsum capitale assicuretur;

erò
unc
etro
et
, ut
ap-
tan-
fin-
ræ-
per-
avit:
nif-
it ei,

trè-
ien-
cro;
me-
ivi-
ion
U
so-
ni-
erbi
in.
so-
tota
nter
nit,
mæ
lu-
im-
so-
ios
int
lu-
se-
ur;
euretur; ita quidem ut utraqne illa assecuratio justè compensari queat, aliqua parte totius lucri, quod probabilitè ex societate speratur. *Respondeo 1.* Licitè celebrati posse cum altero socio contractum priorem adeo ut Petrus, verbè causa, centum nummos in societatem exponens ex quibus probabiliter sperat, se pro lucro decem recepturum, possit Paulo promittere unam partem talis lucri, ex hypothesi quod velit illi assecurare alteram. In hoc enim spectata rei natura nulla apparet injustitia, cum periculum fortis apud Petrum maneat, & onus Paulo impositum ad æ qualitatem compensetur.

Respondeo 2. Etiam licitum esse alium celebrare contractum pro assecuratione capitalis, adeo ut pro gravamine quod subit Paulus, in gratiam Petri, assecurandi centum nummos, possit Petrus ei dare aliquam partem lucri sperati. Unde si ex decem nummis speratis Petrus det tres Paulo, pro assecuratione capitalis, & duos pro assecuratione alicujus certi lucri, poterit Petrus quotannis recipere aureos quinque pro centum, donec societas finiatur. Horum autem ratio est, quia ex una parte contractus societatis cum lucro, secundum se licitus est, ex supradictis; ex alia verò, reliqui duo contractus assecurationis secundum se sunt liciti; cum inter onus impositum, & compensationem factam æ qualitas constituantur, idque ex mutuo sociorum consensu. Cur ergo tres isti contractus inter se conjuncti, illiciti erunt?

Dices, quia ex quo Paulus subit periculum capitalis, jam is est dominus illius, adeoque contractus iste non est propriè societas, sed verum mutuum: unde tamen Petrus lucrum accipit, quod illicitum est. *Respondeo,* hoc non esse signum sufficiens translationis dominii, ut vel ex eo patet, quod in contractu locationis, non transfertur dominium in conductorē, et si ille rei conductor periculum interdum subeat. Accedit, quod Paulus non potest uti ad arbitrium

X 7 pecunia

pecunia à Petro accepta sed eam , juxta illius voluntatem, negotiationi exponere. Quod indicio est, dominium talis pecuniae apud Petrum manere, adeoque eum licet ex ea , tanquam ex re sua negotiationi exposita, lucrum aliquod percipere.

Quero 3. quomodo prædicti tres contractus iniri debeant, ut aliquis certum lucrum accipiat , supra sortem. Respondeo ex communis sententia , non opus esse ut contractus illi explicitè ineantur, sed satis esse quod fiant virtualiter, seu intentione implicita. Unde excusantur , qui hoc modo societatem cum mercatore ineunt: confero centum in societatem, ut salvo capitali, solvas quinque modo licto; quia scilicet intentio implicita idem operatur quod expressa , ut ajunt Juristæ.

CAPUT XI.

De obligationibus justitiae , quoad restitutionem in genere.

RESOLUTIO I. Restitutio est actus Justitiae commutativa, isque ad salutem necessarius.] Antequā hoc probetur, Notandum est, nomen restitutionis sumi dupliciter. 1. Latè pro omni actu quo redditura licui, quod ab eo ablatum , vel acceptum est, sive iure, sive injurya; quomodo redditio mutui, pignoris, depositi, &c. actus restitutionis dici potest. 2. Strictè pro eo solum actu, quo damnum proximo injustè illicitum restauratur; quomodo in hoc tractatu sumi solet. Hoc posito,

Prior pars Resolutionis positæ probatur ex S. Thoma 2.2. quest. 62. art. 1. quia in restitutione attenditur qualitas justitiae, secundum recompensationem rei ad rem, quod pertinet ad justitiam commutativam. Nec refert quod dicunt aliqui, restitutionem qua iniqua distributio compensatur, non esse actum justitiae commutativa, sed distributiva : hoc enim falsum esse constat en responsione ad 3. quia etiam in tali resti-